

אופן הלימוד להיתר ערוה במקום ייבום [ז ע"א אלא איצטריך" - ח ע"א "לא ילפינן"] (6)

הגמרא לא הצליחה להוכיח את הכלל "עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת", וממילא אם העשה לא דוחה – איסור ערוות אכות אשתו לא יידחה מפני מצוות ייבום, ואין צורך את הלימוד בברייתא (ג ע"ב) מהמילה "עליה"? לכן הגמרא מנסה באמצעות כללי לימוד שונים (יצא מן הכלל, יצא לדון בדבר חדש, בניין אב, אישתי, היקש) להוכיח מדוע ערוה תהא מותרת במקום ייבום וממילא מדוע נכתבה המילה "עליה" לאסור את הערוה?

ברייתא דרבי ישמעאל כריתות ב ע"ב

דְּבַר שְׁהִיָּה בְּכֹל וְיֵצֵא מִן הַכֹּל לְלַמֵּד, לֹא לְלַמֵּד עַל עֲצָמוֹ יֵצֵא – אֲלֵא לְלַמֵּד עַל הַכֹּל כּוּלּוֹ יֵצֵא? [כִּיצַד? וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בְּשֹׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים וְטוֹמְאָתוֹ עָלָיו] וְנִנְקְרְתָה הַנֶּפֶשׁ [דִּין הַאוֹכֵל בְּטוֹמְאָה שְׁלָמִים בְּכַרְתָּ] וְהֵלֵא שְׁלָמִים בְּכֹל קִדְשֵׁי הַיָּד, וְלִמָּה יֵצֵאוּ (מדוע התורה ייחדה פסוק לשלמים שכבר ידוע דין כרת מהכלל בקדשים, כנאמר "איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים... וטמאתו עליו ונקרתה הנפש")? לְהַקִּישׁ אֵלָיו וְלֹאמַר לָךְ: מָה שְׁלָמִים מִיּוֹחֲדִים קִדְשֵׁי מִזֶּבַח אֵף כֹּל קִדְשֵׁי מִזֶּבַח (רק על אכילת קדשים המוקרבים על המזבח בטומאה חייב כרת) יֵצֵאוּ קִדְשֵׁי בֵּדֶק הַבַּיִת (אוכל שהוקדש עבור בניין המקדש, ואכלו בטומאה אינו חייב כרת).

לאור הכלל "דבר שהיה בכלל... מלמד על הכלל" אנו למדים שערוות אשת אחיו נכללה כאחד בכל העריות, כאמור בפרשה "כי כל אשר יעשה מפל התועבות האלה ונקרתו הנפשות" ויצאה מן הכלל במצוות ייבום, לפיכך היא מלמדת "על הכלל כולו" וכל העריות בפרשה יהיו מותרות במקום מצוות ייבום – לכן נדרשת המילה "עליה" לאסור אותן.

אינו דומה הכלל "דבר שהיה בכלל" הנלמד מקדשים לייבום, בטומאת הקורבנות, הן הכלל (הקדשים) והן יוצא מן הכלל (קורבן השלמים) באיסור אכילה, לכן היוצא בא ללמד על הכלל, לעומת איסור ייבום שהכלל (ערוה) אסור והיוצא מן הכלל (ערות אשת אחיו) מותר, ואי אפשר ללמוד מהיוצא מן הכלל על הכלל!

לא ניתן לדמות את ייבום לכלל "יצא מן הכלל" אלא לכלל "יצא לדון בדבר חדש". היתר ייבום הוא דין חדש השונה מכלל איסורי ערוה, לכן לא ניתן להגיד שייבום מלמד על כלל העריות, אלא ההיפך: מעת שייבום יצא מדיני עריות בהתרת הערוה הוא שונה מהכלל, וכיוון שהתורה לא החזירה בפירוש את הדין הפרטי לכלל (לעומת אשם מצורע שהתורה הכלילה אותו בפירוש בחזרה חלק מדיני קורבן אשם) – יהיה דינם שונה, ומה שהותר באחות אשתו לא יותר בכל העריות (ולכן אין צורך ללמוד לאסור מהמילה "עליה" בשאר העריות, כיוון שאין הו"א ללמוד מהיתר ערוות אחות אשתו לכל הערוות)

דְּבַר שְׁהִיָּה בְּכֹל וְיֵצֵא לִידוֹן בְּדָבָר הַחֲדָשׁ, אִי אֲתָה רְשָׁאֵי לְהַחֲזִירוֹ (את הפרט שיהיה שווה) לְכֹלְלוֹ עַד שְׂיִחְזַרְנוּ לָךְ הַכְּתוּב בְּפִירוּשׁ. [מצורע מביא ביום טהרתו קורבנות אשם, חטאת ועולה] כִּיצַד? "וְשַׁחֲטָה אֶת הַכֶּבֶשׂ (האשם) בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הַחֲטָאת וְאֶת הָעוֹלָה בַּמָּקוֹם הַקָּדֵשׁ, כִּי פַחֲטָאת הָאֲשָׁם הוּא לָכֶהָן" שְׂאִין תִּלְמוּד לֹאמַר פַּחֲטָאת הָאֲשָׁם (השוואת האשם בדין לחטאת מותר, כיוון שאשם מצורע דומה בדין שחיתתו בצפון כחטאת והזאת דמים ואכילתו כאשם) וְמָה תִּלְמַד לֹאמַר פַּחֲטָאת הָאֲשָׁם? (מה לומדים מהשוואה) לְפִי שְׂיֵצֵא אֲשָׁם מִצֹּרֵעַ (מכלל קורבנות האשם) לִידוֹן בְּדָבָר הַחֲדָשׁ בְּבֵהָן יָד וּבֵהָן רִגְלֵי הַמִּנְיָת (בניגוד לכל קורבנות האשם שנזרק כל דמם על המזבח דם אשם מצורע ניתן על בהונות ואוזנו של המצורע), יָכוֹל לֹא יִהְיֶה טְעוֹן מִתֵּן דָּמִים וְאִימּוּרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ (דינו יהיה שונה לחלוטין מאשם שטעון דמים ואימורים על המזבח)? תִּלְמַד לֹאמַר "כִּי פַחֲטָאת הָאֲשָׁם הוּא", מָה חֲטָאת טְעוֹנָה מִתֵּן דָּמִים וְאִימּוּרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ אֵף אֲשָׁם (מצורע) טְעוֹן מִתֵּן דָּמִים וְאִימּוּרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ (כשאר קורבנות האשם).

לאור דרך הלימוד "בניין אב" (לימוד בדרך של במה מצינו כן הדין במקרה אחד – יחול הדין גם במקרה דומה), מה ערוות אשת אחיו הותרה שנפלה לפני לייבום – כך תותר ערוות אחות אשתו שנפלה לפני לייבום, ומלימוד זה נלמד להיתר את כל העריות שנפלו לפני לייבום, קמ"ל מהמילה "עליה" שאין דינם שווה.

כיצד ניתן לדמות בין המקרים?! בערוות אשת אחיו שנפלה לפני לייבום יש רק איסור כרת אחת שהתירה התורה, אבל בערוות אחות אשתו (וה"ה בשאר העריות) ישנם שני איסורי כרת: ערוות אשת אחיו וערוות אחות אשתו, ולא ניתן ללמוד להשוותם ב"בנין אב"!

בדרך הלימוד "הואיל ואישתי (והותר) – אישתי", כל מקום שיש איסור (טומאת מצורע) שהותר עבור עשה, גם אם נוסף עליו עוד איסור (טומאת קרי) – שניהם יותרו עבור העשה. לפיכך, אף כשיש באישה שני איסורי כרת, ערוות אשת אחיו וערוות אחות אשתו, בעת שהותר איסור אשת אחיו – יותר גם איסור אחות אשתו (או כל איסור ערוה אחר שיש על היבמה. לכן יש ללמוד מהמילה "עליה").

מהיכן לומדים את הכלל "הואיל ואישתי – אישתי"?

ברייתא יבחים מט ע"א

ברייתא פסחים צב ע"א

רבי יוחנן: מדין תורה מותר לטמא מת וכ"ש טבול יום להיכנס למחנה לוייה (כפי שמשה הניח את עצמותיו של יוסף במחנה לוייה ונטמא למת. פסחים סז ע"א), אך חכמים בזמן יהושפט גזרו לאסור. לכן אמירת הברייתא "עשה שאין בו כרת" איננה מדויקת, כיוון שמדאו' אין לטבול יום איסור להיכנס להר הבית, ובמקום של ביטול אכילת קורבן פסח, שהוא איסור שיש בו כרת, בוודאי חכמים לא יקבעו את דבריהם כנגד איסור דאו', ולמצורע טבול יום יהיה מותר להיכנס לכל מחנה לוייה לפני הערב שמש לקריו.

עולא: לפי הברייתא מותר למצורע "מחוסר כיפורים", שראה קרי וכעת הוא "טבול יום", להכניס את אצבעותיו לתוך מחנה שכינה (עזרת ישראל), וכניסה הגוף נחשבת כניסה. אבל מחוסר כיפורים וכ"ש טבול יום אסורים להיכנס כלל ל"מחנה שכינה" (זבחים כז ע"ב)?
אלא "הואיל והותר לצרעתו הותר לקרויו" - כיוון שמותר מדאו' לטמא מצורע להיכנס לעזרת ישראל למרות שהינו מחוסר כיפורים, הותר גם לטמא הקרי להיכנס לעזרת ישראל למרות שהינו טבול יום.

כיצד ניתן לדמות בין המקרים?! ב"הואיל ואישתרי אישתרי" טומאת המצורע פקעה בתום היום השביעי ורק לאחר מכן חלה עליו טומאת קרי, ולכן לדברי עולא בעת שהותר האיסור הראשון הותר האיסור השני.
הדבר דומה לאח שאחיו נשא אישה וחל עליו איסור ערוות אשת אחיו, ולאחר מכן האח הראשון נשא את אחותה וחל עליו בנוסף איסור ערוות אחות אשתו. כשאחיו נפטר מצוות הייבום התירה את האיסור הראשון ואפשר ללמוד ב"הואיל ואישתרי אישתרי" שאף האיסור השני פוקע (ובגלל ההור"א צריך ללמוד את המילה "עליה"). [איור א]
אך כאשר נשא אישה ולאחר מכן נשא אחיו את אחותה, חל ראשון איסור ערוות אחות אשתו ולא תפקיע מצוות ייבום שמתירה את ערוות אשת אחיו את האיסור שקדם לה! [איור ב]

כיצד ניתן לדמות בין המקרים?! ב"הואיל ואישתרי אישתרי" היה רגע ביום שבו הותר למצורע מחוסר כיפורים להכניס את אצבעותיו לעזרת ישראל, לכן גם כשנטמא אח"כ בקרי, הואיל שהיה מותר לו בתחילת היום להכניס אצבעותיו יותר לו גם לאחר שנטמא, אך עולא יודה שאם נטמא בקרי בלילה, כיוון שלילה אינו זמן לקורבנות - לא היה רגע שיכל להכניס אצבעותיו ולכן לא יותר לו כלל למחרת.
הדבר דומה לאח שנשא אישה ונאסרה אשתו בערוות אשת אחיו, ולאחר פטירתו הותרה האישה לאחיו החי בייבום. לאחר מכן האח החי נשא את אחותה ונאסרה האלמנה גם בערוות אחות אשתו. "הואיל ואישתרי אישתרי" והותרה לו האלמנה בהיתר ללא כל איסור, תהיה לו אותה האישה מותרת גם כשנוסף עליה איסור ערוות אחות אשתו (ובגלל ההור"א צריך ללמוד את המילה "עליה"). [איור ג]
אך כאשר נשאו האחים שתי אחיות, ותמיד הייתה אסורה על האח הראשון אשת אחיו השני, גם כאשר אחיו נפטר - והותר איסור ערוות אשת אחיו עדיין חל איסור ערוות אחות אשתו, ולעולם תהיה אסורה עליו, לכן לא ניתן לדמות בין המקרים ולהתיר ערווה! [איור ד]

אכן הקושיות נכונות ודרשה מהמילה "עליה" נדרשת במקרה שהותר איסור ערוות אשת אחיו במות האח ויכל האח החי לשאת אלמנתו, הואיל ואשתו - אישתרי - נתיר באלמנה גם את איסור ערוות אחות אשתו כאשר לאחר מכן האח החי נשא את אחותה (המקרה המקושייה השנייה)

המצורע ביום השביעי לטהרתו מגלח את כל שערו, טובל ונחשב כ"טבול יום" עד הערב, שאסור בכניסה ל"מחנה לוייה" (מחומת הר הבית עד סוף שער ניקנור (שלא התקדש בקדושת שכינה ונחשב כעזרת נשים)). לאחר הערב שמש הוא מסיים תהליך הטהרות של שבעה ימים שלמים ונחשב כ"מחוסר כיפורים", שאסור רק בכניסה ל"מחנה שכינה" (עזרת ישראל). ביום השמיני לאחר הקרבת קורבן האשם הכהן נותן מדם האשם על גופו. כיוון שהמצורע לא יכול להיכנס לעזרת ישראל ואסור לכהן להוציא את הדם מחוץ לעזרה, המצורע עומד בשער ניקנור ושולח את ידיו לתוך עזרת ישראל]

מצורע שחל שמיני שלו בערב הפסח (נחשב מחוסר כיפורים) וראה קרי בו ביום וטבל (ונחשב כעת לטבול יום) אמרו חכמים: אף על פי שאין טבול יום אחר נכנס (לעזרת נשים) זה נכנס (כדי להזות את דם האשם על איבריו ולסיים את טומאת צרעתו, על מנת שיאכל בערב מקורבן הפסח, ושחיטת פסחו לפני הלילה תעשה ע"י שליח), מוטב שביא עשה (ואכלו את הבשר בלילה הזה) שיש בו כרת (יחזקל לעשות הפסח ונכרתה הגפס הוא מעמיה) וידחה עשה (וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב) שאין בו כרת (איסור כרת חל בעת כניסה למחנה שכינה, ולא למחנה לוייה בעת טומאתו כטבול יום)

עזרת נשים - אסורה לטבול יום ומותרת למחוסר כיפורים עזרת ישראל - מותרת רק לאדם טהור לגמרי בעזרת ישראל הכהן עומד עם דם האשם ונותן על איברי המצורע שעומד בעזרת נשים

"ויעמוד יהושפט בקהל יהודה לפני ה' חצרו החדשה", מאי חצרו החדשה? אמר רבי יוחנן: שחידשו בה (בחצר, בהר הבית) דברים ואמרו טבול יום לא יכנס למחנה לוייה. (למעשה, יהושפט בנה בית חדש (חצר חדשה) שלא התקדש במחנה לוייה, כדי שלטבולי היום שהגיעו למעמד ורצו להיכנס להר הבית, כימים ימימה, יהיה היכן לעמוד. משך חכמה במדבר ה,ב)

רבי יוחנן פסחים צב ע"ב

רבי יונה

דאמר רבי יונה ואיתימא רב הונא בריה דרב יהושע: אמר קרא "כי כל אשר יעשה מלל התועבות האלה ונכרתו" הוקשו כל העריות כולן לאשת אח, מה אשת אח שריא - אף כל עריות (הוקשו לאשת אח שהותרה בייבום) נמי שריין. כתב רחמנא "עליה" (להקיש מערות אחות אשתו, ככתוב "אשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה בחייה" ולאסור את כל הערות אף במקום מצוות ייבום).

בדרך הלימוד "היקש" שלימד רבי יונה מהפסוק "מלל התועבות" המילה "עליה" מלמדת בהיקש מערות אחות אשתו לאסור בכל הערות.

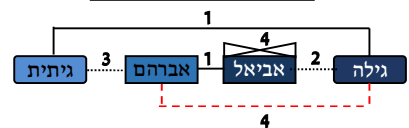
רב אחא מדיפתי לרבינא: אם הלימוד של רבי יונה מתבסס על ההיקש מ"מלל התועבות האלה ונכרתו", שכל הערות הוקשו זו לזו, ולומדים לכל העריות מערות אחות אשתו לאסור, יכל רבי יונה במידה שווה להתיר את העריות אם היה מקיש מערות אשת אחיו שמתרת בייבום. מה ראה להקיש מזו ולאסור ולא להקיש מזו ולהתיר?

משתי סיבות יש להעדיף להקיש את כל הערות לערות אחות אשתו ולאסור:

1. כאשר יש שני היקשים, אחד לחומרא (ערוות אחות אשתו) ואחד לקולא (ערוות אשת אחיו) - עדיף להקיש לחומרא.
2. ערוות אחות אשתו יש שני איסורי ערווה (אחות אשתו ואשת אחיו) ובכל העריות מוטלים על האישה שני איסורי ערווה (הערווה עצמה ואשת אחיו) לכן עדיף ללמוד מערווה זו, ולא מערות אשת אחיו שמוטל עליה רק איסור ערווה אחת.

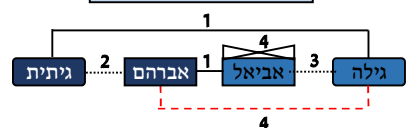
א. נשא מת ואחר כך נשא חי

1. אברהם ואביאל אחים גילה וגיתית אחיות
2. אביאל נשא את גילה (וחל ערוות אשת אחיו בין אברהם לגילה)
3. אברהם נשא את גיתית (וחל ערוות אחות אשתו בין אברהם לגילה)
4. אביאל נפטר (מתוך שאיסור הערווה הראשון של אשת אחיו פקע - יפקע האיסור השני אחות אשתו)

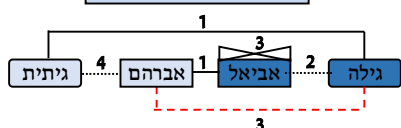
ב. נשא חי ואחר כך נשא מת

1. אברהם ואביאל אחים גילה וגיתית אחיות
2. אברהם נשא את גיתית (וחל ערוות אחות אשתו בין אברהם לגילה)
3. אביאל נשא את גילה (וחל ערוות אשת אחיו בין אברהם לגילה)
4. אביאל נפטר (איסור הערווה הראשון של אחות אשתו נשאר - אין סיבה שהוא יותר נם בהיתר הייבום)

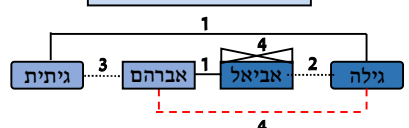
ג. נשא מת ומת ואחר כך נשא חי

1. אברהם ואביאל אחים גילה וגיתית אחיות
2. אביאל נשא את גילה (וחל ערוות אשת אחיו בין אברהם לגילה)
3. אביאל נפטר והותרה גילה לאברהם
4. אברהם נשא את גיתית (וחל ערוות אחות אשתו בין אברהם לגילה לאחר שהותרה לו לגמרי)

ד. נשא מת ולא מת ואחר כך נשא חי

1. אברהם ואביאל אחים גילה וגיתית אחיות
2. אביאל נשא את גילה (וחל ערוות אשת אחיו בין אברהם לגילה)
3. אברהם נשא את גיתית (ויש שני איסורים בין אברהם לגילה)
4. אביאל נפטר (הותר אחד האיסורים, אך תמיד נשאר איסור ערוות אחות אשתו)

לימוד המילה "עליה" נצרך לאסור, כיוון שיש אופן לימוד להתיר:

מסקנת הלימוד	מקור הלימוד	דרך לימוד
אין לדמות בין קדשים ושלמים ששניהם שווים באיסור אכילה, לעומת ערווה שהיא באיסור וייבום שהיא בהיתר.	שלמים בכלל כלל קדשים, ויצא פסוק ללמד שמקריב שלמים בטומאה חייב כרת - ללמד על כל הכלל שרק קדשי מזבח חייב כרת ולא בדק בית.	דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל
מעת שערות אשת אחיו יצאה מכלל הערוות לדון בדבר חדש של מצוות ייבום, צריך פסוק מיוחד להחזירה לכלל, ואין כלל אפשרות ללמוד מערות אשת אחיו לכל הערות.	אשם מצורע בכלל קורבנות אשם, ויצא פסוק באשם מצורע שניתן דם על איברי המצורע בניגוד לדם אשם שניתן כולו על המזבח, לכן הפסוק מחזירו לכלל שדין מתן דמים ואימורים על המזבח כקורבן חטאת.	דבר שהיה בכלל ויצא לדון בדבר חדש
לא ניתן ללמוד בבניין אב מאיסור אחד שהותרה ערוות אשת אחיו, לשאר הערות להתיר בהם שני איסורים.		בניין אב
המילה "עליה" נצרכת למקרה דומה, שהותר האיסור לגמרי, כדוגמת היבמה נפלה לפני האח החי ויכל לייבמה, אך נשא את אחות האלמנה - וממילא שהותר איסור ערוות אשת אחיו יותר גם איסור ערוות אחות אשתו. במקרים אחרים אין לדמות בין היתר כניסת טבול יום להר הבית להתיר ערווה בייבום.	למצורע מחוסר כיפורים הותר להכניס אצבעותיו לעזרת ישראל כדי להיטהר, אז גם לאחר שנטמא ביום בקרי וטבל, וחייב הוא להיטהר מצרעתו כדי להקריב קורבן פסח - הותר לו להיכנס לעזרת ישראל, למרות שטבול יום אסור להיכנס להר הבית.	הואיל והותר - הותר
אכן, המקור "עליה" נצרך לאיסור כל הערות.	רבי יונה: הוקשו כל העריות מהמילה "עליה" מאשת אחיו לאסור אותן בייבום.	היקש